

KAIMO JAUNIMO NEDARBAS IR JO PASEKMĖS

Irena Stanislava Bajorūnienė, Irena Patašienė, Edita Bieliūnaitė,
Sandra Stanionytė, Donvina Zaburaitė

Kauno technologijos universitetas

Rima Žitkienė

Mykolo Romerio universitetas

Anotacija

Vienas iš reikšmingiausių veiksnių socialinės raidos indeksui yra nedarbo lygis. Prie aktualiausių šio laikmečio problemų tai priskiriama ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Apibendrinus literatūros šaltinius, galima teigti, kad nedarbas stabdo žmogaus socialinę raidą, mažina jo galimybes, aktyvumą, didina izoliaciją nuo visuomenės. 2008 m. prasidėjusi pasaulinė ekonomikos krizė stipriai paveikė pasaulinę bei Lietuvos darbo rinką. Lietuvos darbo biržos duomenimis, nedarbas Lietuvoje šiaudien siekia 13,7 proc., o jaunimo – net 27,4 proc. Kas aštuntas Lietuvos darbo biržose registruotas bedarbis – jaunas žmogus. Tai yra vienas aukščiausių nedarbo rodiklių Europos Sąjungoje (Darbo rinkos prognozė 2011 metams).

Jaunimo sudėtinga integracija į darbo rinką skaudžiai paliečia ne tik pačių jaunuolių pragyvenimo lygį ir kokybę, bet kartu pablogina šalies makroekonominius rodiklius, patiriama ekonominių-socialinių nuostolių. Darbe nagrinėjamos kaimo jaunimo bedarbystės, žalingų įpročių paplitimo priežastys ir analizuojamos jaunimo ilgalaikio nedarbo socialinės pasekmės.

Pagrindiniai žodžiai: bedarbiai, darbo rinka, nedarbas, socialinė atskirtis, inovatyvios paslaugos, jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politika.

Įvadas

Žmogaus socialinės raidos indeksas (angl. *Human Development Index, HDI*) – bendras indeksas, kuriuo matuojama visų pasaulio valstybių gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė, raštingumo lygis, švietimo lygis ir pragyvenimo lygis. Šis indeksas leidžia nustatyti socialines pragyvenimo sąlygas valstybėje. Indeksas naudojamas nustatyti valstybės išsivystymo lygiui ir skirtas matuoti ekonominės politikos įtaką gyvenimo kokybei (Davies, Quinlivan, 2006). Bedarbystės įtaka socialinės raidos indeksui yra neabejotina (Davies, Quinlivan, 2006). Nedarbas yra viena aktualiausių šio laikmečio problemų ne tik Lietuvoje bet ir visame pasaulyje (Cartmel, Furlong, 2000). Dėl sudėtingos jaunimo integracijos į darbo rinką atsiranda darbo jėgos papildymo rinkoje problemos, prarandama dalis potencialaus bendrojo vidaus produkto, nesurenkama mokesčių, tenka padengti nedarbo kaštus ir papildomi

mus asignavimus, susiduriama su socialine ir politine įtampa, darbo vertybių nuosmukiu, teisėtvarkos pažeidimais, sveikatos apsaugos kaštais, alkoholizmu, padidėjusiu ištuokų ir savižudybių skaičiumi (Gruževskis, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009). Be to, kaip teigia užimtumo politikos analitikai, socialiniai nuostoliai, palyginti su ekonominiiais nedarbo nuostoliais, yra kur kas skaudesni visuomenei (Bajorūnienė, Patašienė, Kazakevičiūtė, 2006, Bajorūnienė, 2006).

2009 m. 60-mečių ir vyresnio amžiaus gyventojų kaime buvo 1,4 karto daugiau nei vaikų iki 14 metų amžiaus (2001 m. šis santykis, skaičiuojant 100-ū žmonių, vadinamas demografiniu senatvės koeficientu, Lietuvos kaime sudarė 110). Demografinis senatvės koeficientas ypač aukštas kaimiškose Pietų ir Šiaurės Rytų Lietuvos savivaldybėse. Nors ekonominė ir socialinė aplinka kaimo savivaldybėse nepatenkinama, bet stebimas naujas reiškinys – siekis gyventi šalia miestų esančiose kaimo vietovėse (Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis, 2010).

Šiaudien daugelis mokslininkų konstatuoja faktą, kad didžioji mūsų jaunuomenės dalis sieja savo ateitį su emigracija į užsienį. Specifiniai pereinamojo laikotarpio visuomenės sunkumai, Lietuvos ekonomikos raidos ypatumai jauniems žmonėms teikia kur kas mažiau pasirinkimo galimybių. Jaunimo emigracijos pasekmė – „protų nutekėjimas“, kuris nepalankiai veikia Lietuvos ekonominę vystymąsi. Kiek šalis praranda neįdarbinusi jaunų žmonių, tiek jauni bedarbiai nepagamina bendrojo produkto, kiek valstybė praranda mokesčių, tiek kainuoja išlaikyti bedarbius ir jaunus kalinius. Jei per metus 50 tūkst. jaunų žmonių nedirba, vidutiniškai Lietuva, kaip valstybė, praranda per 4 mlrd. Lt per metus. Ilgalaikė bedarbystė siejasi su socialinėmis pasekmėmis. Prancūzijoje atlikta studija parodė kriminalinių nusikaltimų ryšį su nedarbu ir alkoholizmu (Fougere, Kramarz, Pouget, 2009). Šie faktai reikalauja gilesnės jaunimo nedarbo analizės (Lietuvos darbo rinka skaičiais).

Tyrimo tikslas – išnagrinėti kaimo jaunimo nedarbo problemas ir jo pasekmes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti 2010 metų nedarbo priežastis Lietuvoje.
2. Aptarti jaunimo bedarbių padėtį Lietuvos darbo rinkoje.
3. Atlikti jaunimo įdarbinimo paslaugų tyrimą bei apibendrinti rezultatus.
4. Išnagrinėti bedarbystės socialines pasekmes.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė; Europos Sąjungos ir Lietuvos Vyriausybės strateginių dokumentų analizė; teisinių aktų analizė; statistinė duomenų analizė; anketinė apklausa ir lyginamoji analizė. Anketiniai duomenys buvo apdorojami ir analizuojami naudojant statistinį duomenų analizės paketą SPSS.

1. Pagrindinės nedarbo Lietuvoje priežastys ir jaunimo bedarbių padėtis Lietuvos darbo rinkoje

Norint išsiaiškinti kaimo jaunimo nedarbo problema, reikia išanalizuoti bendrą bedarbystės situaciją Lietuvoje. Pastaruoju metu Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, kaip jau minėta, stebimas ir jaunų žmonių noras dirbti miestuose, bet gyventi kaime. Analizuojant 2010 m. Lietuvos Statistikos departamento pateiktus duomenis, ryškėja dvi neigiamos tendencijos:

1. Daugėja bedarbių, turinčių darbo rinkoje nepaklausias profesijas ar neturinčių pakankamos kvalifikacijos. Mažėja nekvalifikuotos darbo jėgos paklausa ir didėja ypač kvalifikuotų specialistų poreikis: darbo pasiūlos kvalifikacija neatitinka rinkos paklausos. Darbdaviams reikia aukštos kvalifikacijos specialistų ir darbininkų, o į darbo biržas daugiausia kreipiasi asmenys, nepasirengę darbo rinkai, t. y. įgiję nepaklausias profesijas ar ilgalaikiai bedarbiai, turintys silpną darbo motyvaciją. Jie sudaro nuo 84 iki 89 proc. visų registruotų bedarbių. Nors šalyje veikia 17 darbo rinkos mokymo centrų, juose parengti ar perkvalifikuoti bedarbiai dėl mažo mobilumo negali rasti jų kvalifikaciją atitinkančio darbo (Strateginis Lietuvos darbo biržos tikslas).

2. Ypač aukštas nedarbo lygis tarp jaunų (iki 24 metų) žmonių.

Ilgalaikio nedarbo didėjimą lemia įvairios priežastys, kurias galima suskirstyti į dvi grupes:

- Objektivias (užimtumo sumažėjimas, struktūriniai darbo rinkos neatitikimai, labai maži atlyginimai, didelės bedarbių socialinės garan-

tijos, didelės persikėlimo išlaidos, intensyvi naujų informacinių technologijų plėtra, nepakankamai veiksmingos darbo rinkos politikos priemonės);

- Subjektyvias (menkas išsimokslinimas ir kvalifikacija, nepakankama darbo patirtis, užsienio kalbų nemokėjimas, neigiamas darbdavių požiūris į ilgalaikius bedarbius, pasyvus gyvenimo būdas ir žalingi įpročiai, būtinybė padėti kitiems šeimos nariams, mažas mobilumas, bloga sveikatos būklė, nepakankamas informuotumas apie padėtį darbo rinkoje).

Pertvarkant šalies ūkį neįmanoma išvengti nedarbo padidėjimo dėl vykdomų struktūrinių reformų bei modernizacijos. Tačiau šis reiškinys yra laikinas. Pertvarkos dėka auganti ekonomika kuria naujas darbo vietas. Tai turėtų sumažinti nedarbo lygį. Reformos, nors labai reikalingos, bet nenuoseklios ir užsitęsios, nesudaro prielaidų ekonomikai augti, o išaugusi bedarbystė nesumažėjo iki norimo lygmens. Kaip tik taip yra šiandien Lietuvoje.

Apibendrinant 2005–2010 metų Lietuvos ūkinės veiklos rodiklius, galima teigti, kad Lietuvos darbo rinkai tai buvo labai permainingas laikotarpis. Modernios technologijos bei globalizacija didino Europos ekonomikos integralumą ir įtakojo kiekvienos valstybės, taip pat ir Lietuvos, gyventojų užimtumo politiką. Įgyvendinant 2006 m. priimtą LR Užimtumo rėmimo įstatymą Lietuvos darbo birža (LDB) praplėtė vykdomas funkcijas darbo jėgos pasiūlai ir paklausai šalyje suderinti bei skatino piliečių ekonominį aktyvumą.

Įvardintos priežastys ir 2005 m. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą lėmė, kad 2006 m. nedarbo lygis Lietuvoje pirmą kartą buvo žemesnis už Europos Sąjungos vidurkį. Ši situacija truko neilgai, nes 2008 m. bendrasis nedarbo lygis vėl padidėjo, o 2009 m. LR Statistikos departamento duomenimis jau siekė 13,7 proc. Jaunimo nedarbo lygis tais metais išaugo net iki 29,3 proc. Tokie staigūs pokyčiai sutapo su pasauline ekonomine krize, bet labiau įsigilinus į situaciją išaiškėja ir kitos priežastys, kurios prisidėjo prie staigaus nedarbo lygio šuolio. Kiekviena bedarbystės priežastis siejama su atitinkamomis pasekmėmis. V. Ratkevičienė (2010) analizuoja susidariusią ekonominę situaciją Lietuvos kaime ir pateikia rekomendacijas padėties gerinimui.

Apibendrinus mokslinę literatūrą, 1 lentelėje pateikiamos pagrindinės bedarbystės padidėjimo Lietuvoje priežastys ir su jomis susiję pasekmės.

Bedarbystės priežastys ir jų pasekmės

Nr.	Priežastis	Pasekmė
1.	Lietuvos Vyriausybė savo laiku nepadarė reikalingų struktūrinių reformų	Tikėtina, kad nauja vadinamojo struktūrinio nedarbo banga darbus ateityje
2.	Nesutvarkytas darbo santykių reguliavimas	Stabdomas darbo jėgos mobilumas. Darbdaviui ir darbuotojui sunku rasti abipusį naudingiausią susitarimą
3.	Darbo jėgos apmokestinimas. Trim procentiniais punktais padidinta privalomojo socialinio draudimo įmoka	Dėl Sodros biudžeto deficito didėjimo nuolatos yra tikimybė, kad vėl gali būti didinamos įmokos arba plečiama mokėtojų bazė. Didelė mokesčių, biurokratijos, reguliavimų našta ir neadekvačios nusižengimams baudų grėsmės neskatina žmonių plėtoti esamus bei kurti naujus verslus
4.	Pasaulinė ekonominė krizė	Atsiradus sunkumams vienoje ūkio šakoje, darbo jėgą iš jos nuperka kitos šakos. Žmonės priversti keisti darbo pobūdį, tačiau išvengia bedarbystės

Jauno žmogaus elgsena darbo rinkoje priklauso nuo daugelio socialinių, ekonominių, demografinių bei kitų glaudžiai susijusių veiksnių. Jaunimo nedarbas kaip socialinis ekonominis reiškinys, yra ypač nepalankus šių veiksnių tarpusavio sąveikos rezultatas. Jaunimo nedarbo problema aktuali visame pasaulyje. Daugumoje Europos valstybių, tarp jų ir Lietuvoje, jaunimo nedarbo lygis yra dvigubai didesnis už bendrą nedarbo lygį. Ypač ši problema aktuali kaimo vietovėse (Cartmel, Furlong, 2000).

2010 m. jaunimo nedarbo lygis ES valstybėse svyravo nuo 7,9 proc. (Olandija) iki 43,8 proc. (Ispanija). Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis 2010 m. buvo 27,4 proc.

Europos Parlamento duomenimis jaunimo nedarbo lygis ES yra du kartus aukštesnis už jaunimo nedarbo lygį JAV ir net tris kartus aukštesnis negu Japonijoje. Lietuvos jaunimo nedarbo lygis yra vienas aukščiausių ES.

Analizuojant jaunimo integracijos į darbo rinką tendencijas Lietuvoje pastebima, kad šalia ekonominių socialinių veiksnių ir sumažėjusios darbo paklausos tampa svarbus jaunimo bendrojo išsilavinimo ir profesinio pasirengimo lygis. Nemaža dalis (apie 42 proc.) teritorinėse darbo biržose registruotų jaunų bedarbių neturi jokios profesinės kvalifikacijos. 2010 m. profesinės kvalifikacijos neturėjo daugiau kaip pusė visų bedarbių iki 24 metų amžiaus. Todėl profesinei kvalifikacijai jaunimui įgyti LDB pradėjo įgyvendinti įvairias pasirengimo darbui programas. 2006 metais pradėta įgyvendinti „Pirmo darbo“ programa skirta jaunimo užimtumo gebėjimams didinti. Jos tikslas – padėti pirmą kartą ieškantiems darbo žmonėms įsidarbinti pagal specialybę, o neturintiems profesinės kvalifikacijos – ją įgyti. Šioje programoje dalyvavo 11,4 tūkst. neturinčio darbo patirties jaunimo iki 24 m., iš jų pusė įsitvirtino darbo rinkoje, o kitiems suteikta pagalba didinant jų konkurencinius gebėjimus. Jiems buvo suteikta pagalba karjeros planavimo, darbo paieškos klausimais.

2007 m. pradėtas įgyvendinti Europos Komisijos finansuojamas projektas „Naujų inovatyvių paslaugų jaunimui vystymas, siekiant sumažinti jaunimo nedarbą ir palengvinti atėjimą į darbo rinką“, kurio dėka buvo sukurtos naujos paslaugos nekvalifikuotam ir nemotyvuotam jaunimui. 2008 m. LDB dar labiau akcentavo jaunimo užimtumo skatinimą bei siūlė jauniems žmonėms daugiau jų poreikius atitinkančių paslaugų.

Nuo 2009 m. populiaria tapo nauja paslauga – motyvacijos seminarai nekvalifikuotam jaunimui. Ji sukurta įgyvendinus Europos Komisijos finansuojamą projektą „Naujų inovatyvių paslaugų jaunimui vystymas, siekiant sumažinti jaunimo nedarbą ir palengvinti atėjimą į darbo rinką“. Jaunimo motyvacijos seminaruose darbo biržose dalyvavo daugiau kaip 1,3 tūkst. jaunuolių. Socialiai pažeidžiami jauni žmonės motyvuojami, atsižvelgiant į individualius poreikius. Siekiama didinti jų galimybes lygiaverčiai konkuruoti darbo rinkoje. Toliau tęsiama „Pirmo darbo“ programa. Įvertinus jaunuolių gebėjimus ir poreikius, kiekvienam sudaromas individualus karjeros planas, siūloma įgyti profesinę kvalifikaciją arba pasirinkti kitas aktyvios darbo rinkos politikos priemones.

Buvo įsteigti Jaunimo darbo centrai – reali pagalba planuojant darbo karjerą. Jaunimo darbo centrų (JDC) klientams neprivaloma registracija darbo biržoje. Čia galima atlikti asmens gebėjimų testą, sužinoti apie laisvas darbo vietas, paklausias profesijas, mokymo programas. Videotekoje sukaupta per 130 pažintinių filmų apie profesijas. Jaunimo darbo centrai veikia Alytuje, Akmenėje, Kaune, Klaipėdoje, Marijampolėje, Panevėžyje, Šiauliuose, Tauragėje, Telšiuose, Utenoje, Vilniuje. Kadangi Lietuvoje iš bet kurios vietovės nesunku pasiekti pasirinktą artimiausią centrą, tai kaimo jaunimas taip pat turi galimybę naudotis šių centrų teikiamomis paslaugomis. Deja, mūsų tyrimai rodo, kad apie jų veiklą jaunimui trūks ta informacijos.

Per 2010 metus informavimo ir konsultavimo paslaugos suteiktos daugiau kaip 204 tūkst. klientų, beveik 68 tūkst. konsultavosi individualiai, 116 tūkst. jaunuolių pasinaudojo savarankiško darbo paieškos paslaugomis atviro informavimo zonose. Mokyklose, aukštojo ir profesinio mokymo įstaigose buvo organizuoti išvažiuojamieji renginiai: karjeros, darbo rinkos dienos, konferencijos, susitikimai, diskusijos prie apskritojo stalo su jaunimo organizacijų ir darbdavių atstovais.

Atliktų sociologinių tyrimų rezultatai (Gruževskis, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2009) rodo, kad jaunimo nedarbo problemų sprendimas turi tapti valstybės prioritetiniu uždaviniu. Šiuo metu egzistuojantys ekonominiai sunkumai jauniems žmonėms sukelia netikrumo jausmą, nes jų darbo situacija gali dar labiau pablogėti.

Analizuojant jaunimo situaciją Lietuvos darbo rinkoje viena svarbiausių priežasčių galima įvardinti tai, kad teritorinėse darbo biržose užsiregistravęs jaunimas dėl savo skirtingo išsilavinimo ir profesinio parengimo turi skirtingas galimybes dalyvauti darbo rinkoje. Jiems turėtų būti taikomos skirtingos darbo rinkos politikos priemonės. Atskiros jaunimo kategorijos (pvz., jaunimas neturintis pagrindinio išsilavinimo) iš viso turi mažai galimybių efektyviai integruotis į darbo rinką. Lanksti kompleksinė jaunimo nedarbo prevencijos sistema, leidžianti taikyti inovatyvius sprendimus ir apimanti visas darbo jėgos formavimo ir jos įtraukimo į darbinę veiklą grandis, galėtų sumažinti jaunimo nedarbą ir su ja susijusias problemas.

Siekiant pakeisti situaciją, reikia prioritetinį dėmesį skirti nedarbo priežasčių pašalinimui, o ne kovai su pasekmėmis (didėjančiu nusikalstamumu, žalingų įpročių paplitimu ir pan.). Valstybės išteklius ir resursus galima labiau reikėtų orientuoti į priemones, padedančias parengti jauną žmogų sėkmingai integracijai į darbo rinką, o ne į kovą su esamomis problemomis.

Apibendrinant jaunimo padėtį Lietuvos darbo rinkoje, galima teigti, jog jaunimo nedarbo problema yra viena iš opiausių darbo rinkoje. Jaunų žmonių užimtumas toliau mažėja. Šiuo metu kas trečias jaunuolis Lietuvoje neturi darbo. Nors LDB skatina profesinį jaunimo rengimą (rengiamos „Pirmo darbo“ bei „Naujų inovatyvių paslaugų jaunimui vystymas, siekiant sumažinti jaunimo nedarbą ir palengvinti atėjimą į darbo rinką“ programos), tačiau tai mažai ką keičia. Pagal jaunų žmonių nedarbo lygį Europos Sąjungoje Lietuva lenkia tik Ispaniją. Per 2010 m. jaunimo nedarbas išaugo puspenkto karto. Trečdalis visų ilgalaikių bedarbių – jaunimas, jų skaičius jau siekia 62 tūkst. Tai įtakoja pakankamai daug veiksmų. Vieni pagrindinių yra tai, jog jauni žmonės, turintys aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą, neturi jokios darbo patirties, todėl daugelis darbdavių nenori rizikuoti darbo rezultatais ir nepriima nepatyrusių žmonių. Taip pat

šios asmenų grupės darbingumą tiesiogiai įtakoja besikeičianti šalies ekonominė padėtis. Tai leidžia daryti išvadą, jog jauni žmonės yra bene labiausiai pažeidžiama asmenų grupė.

Norint pritraukti į Lietuvos kaimą daugiau jaunimo, nepakanka spręsti jaunųjų ūkininkų problemų. Kaime užimtųjų ir dirbančių agrariniame sektoriuje dalis per pastaruosius metus mažėja labai greitai (Ratkevičienė, 2010). Vos prieš keletą metų žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje dirbo daugiau kaip pusė Lietuvos kaimo užimtųjų, o 2008 m. jų dalis sumažėjo iki ketvirtadalio.

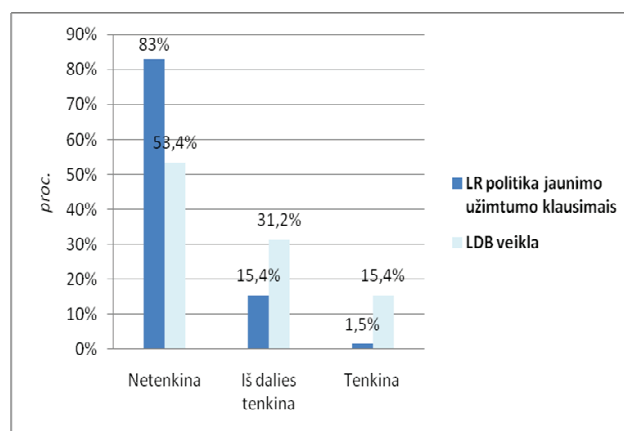
Įvertinus susidariusią situaciją teoriniu aspektu buvo atliktas jaunimo įdarbinimo paslaugų vertinimo tyrimas ir žalingų įpročių paplitimo jaunimo tarpe tyrimas.

2. Įdarbinimo paslaugų vertinimo jaunimo požiūriu tyrimas

Tyrimo tikslas – išnagrinėti jaunimo iki 24 metų įdarbinimo paslaugų vertinimą. Be to, papildomai buvo tiriamas darbdavių požiūris į jaunimą, kuris siūlo savo paslaugas. Tyrimo metodas – anketinė apklausa. Buvo paruoštos dvi anketos – neturinčiam darbo jaunimui iki 24 metų ir darbdaviams, norint išsiaiškinti jų požiūrį į bedarbius jaunuolius ir išryškinti jų mąstymo skirtumus. Anketiniai duomenys surinkti, išsiuntus elektroninius laiškus. Buvo išsiųsta 100 elektroninių laiškų visų Lietuvos apskričių įmonėms. Įmonės buvo pasirinktos atsitiktine tvarka, remiantis internetiniame įmonių kataloge <http://www.visalietuva.lt/> pateikiamais įmonių kontaktiniais duomenimis. Anketą bedarbiams jaunuoliams sudarė 29 klausimai. Buvo apklausta 100 bedarbių jaunuolių iki 24 metų amžiaus darbo biržose. Tyrime naudotų anketinių apklausų duomenys buvo apdoroti programiniu SPSS paketu.

Pirmiausia buvo svarbu išsiaiškinti, kokią darbuotojų - respondentų dalį sudaro jaunimas iki 24 metų amžiaus. Atliktas tyrimas parodė, kad 71 proc. apklaustų įmonių turi nuo 10-50 proc. dirbančių jaunų žmonių iki 24 metų. Galima daryti išvadą, kad didesnė dalis įmonių linkusios įdarbinti jaunus žmones. Nagrinėjant darbuotojų ir darbdavių santykius svarbu žinoti jaunų žmonių požiūrį į norą keisti darbą. Net 63 proc. respondentų teigia, kad jaunų (iki 24 metų) darbuotojų kaita įmonėse yra didesnė negu vidutinė. Jauni žmonės dažniau keičia darbą, jei jų netenkina atlyginimas arba darbo sąlygos.

Buvo siekta sužinoti respondentų nuomonę apie jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politiką Lietuvoje, o taip pat buvo paprašyta įvertinti Lietuvos darbo biržos veiklą. 1 pav. duomenys rodo, kad respondentai yra nepatenkinti susidariusia padėtimi. Net 83 proc. respondentų iš LR Vyriausybės tikisi palankesnių sprendimų, o 53 proc. norėtų geresnės darbo biržos veiklos.

1 pav. Respondentų nuomonė apie jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politiką Lietuvoje

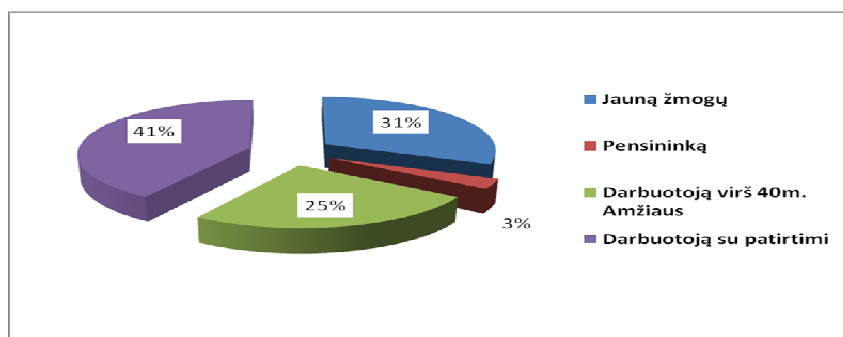
Respondentų klausėme apie pageidavimą dalyvauti bendruose projektuose su mokymo įstaigomis, rengiant įmonei reikalingus specialistus. Paaiškėjo, kad darbdaviai norėtų dalyvauti ruošiant specialistus jų įmonėms, nes net 95 proc. darbdavių teigė, jog mielai bendradarbiautų su mokymo įstaigomis rengiant specialistus. Tyrimas parodė, jog net 65 proc. darbdavių priimtų į darbą daugiau jaunų žmonių, jeigu valstybė taikytų mokesčių lengvatas. 35 proc. respondentų neįtakotų valstybės taikomos lengvatos dėl jaunimo įdarbinimo jų įmonėse. Taigi darbdaviai yra linkę lanksčiau reaguoti į jaunimo įdarbinimą, tačiau norėtų sulaukti ir valstybės paramos.

Buvo tikslinga sužinoti, kaip darbdaviai vertina jaunų žmonių darbą įmonėje. Paaiškėjo, kad 69 proc. respondentų teigiamai vertina jaunimo darbą savo įmonėje, 23 proc. darbdavių yra nepatenkinti jaunų

darbuotojų darbu, o 8 proc. respondentų jų darbą linkę vertinti tik vidutiniškai.

Nors iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti vaizdas, kad jauni žmonės pasižymi komunikabilumu, bet tyrimas parodė, kad savęs pristatymas darbdaviui yra viena iš pagrindinių jaunų žmonių įsidarbinimo problemų. 46,3 proc. darbdavių teigia, kad jauni žmonės neturi reikiamų gebėjimų tinkamai save pristatyti darbdaviui. Net 30,7 proc. respondentų mano, kad jaunimas iš viso nemoka savęs pristatyti ir tik 23 proc. respondentų teigia, kad jauni žmonės geba save pristatyti darbdaviui.

Tiriant jaunimo įsidarbinimo tendencijas, svarbi darbdavių nuomonė apie darbuotojų amžių. 2 paveiksle pateiktas darbdavių atsakymų pasiskirstymas į klausimą: „Ką geriau priimtumėte į darbą, jei pretendentų išsilavinimas būtų analogiškas?“.

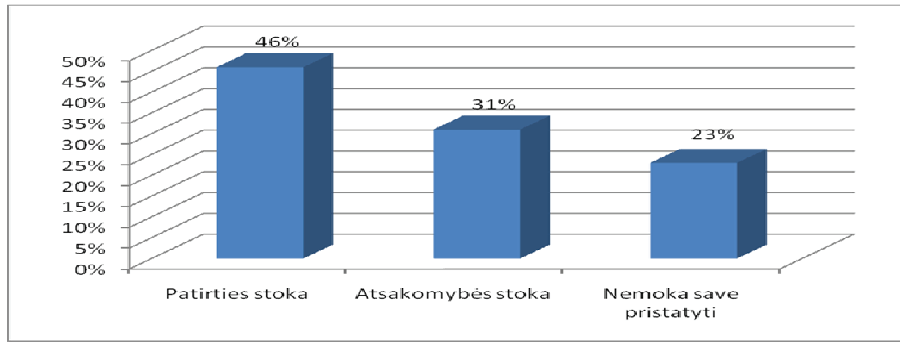

2 pav. Atsakymų į klausimą „Ką geriau priimtumėte į darbą, jei pretendentų išsilavinimas būtų analogiškas?“ pasiskirstymas

Net 41 proc. darbdavių, vis dėlto rinkęsi darbuotoją su patirtimi, tačiau nemaža dalis, net 31 proc. respondentų nesibaimintų priimti jauną žmogų, neturintį darbinės patirties. 25 proc. rinkęsi darbuotoją virš 40 metų, ir tik 3 proc. darbdavių į darbą priimtų pensinio amžiaus darbuotoją. Šie anketinės apklausos rezulta-

tai rodo, kad darbdaviai pakankamai palankiai žiūri į jaunus specialistus, neturinčius darbo patirties, bet turinčius reikiamą išsilavinimą.

Buvo tirta respondentų nuomonė apie priežastis, kodėl darbdaviai kartais nenoriai priima į darbą jaunus žmones.

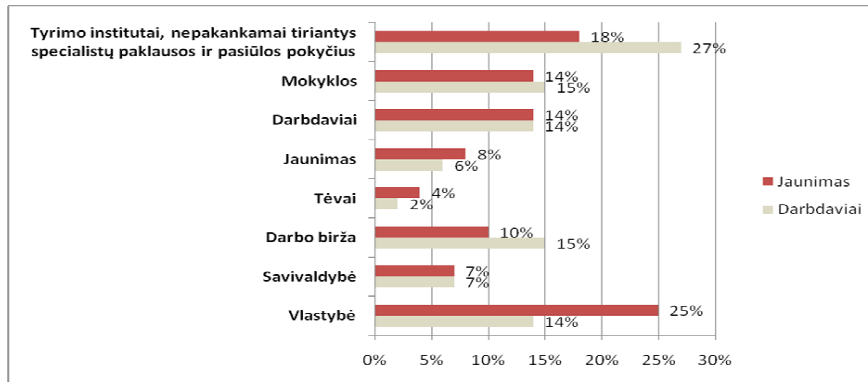

3 pav. Priežastys, kodėl darbdaviai nepriima į darbą jaunų žmonių

Tyrimas parodė, jog pagrindinės priežastys, dėl kurių sunku įdarbinti jaunimą, yra jų patirties ir atsakomybės stoka bei nemokėjimas savęs pristatyti. 46 proc. respondentų mano, jog pagrindinė priežastis yra būtent patirties stoka, 31 proc. teigia, kad jauni darbuotojai neturi pakankamai atsakomybės ir 23 proc.

respondentų mano, kad jauni žmonės nesugeba savęs pristatyti darbdaviui.

Buvo tirta ir jaunimo, ir darbdavių nuomonė apie priežastis ir atsakomybę dėl jaunimo bedarbystės Lietuvoje. Rezultatai pateikti 4 paveiksle.

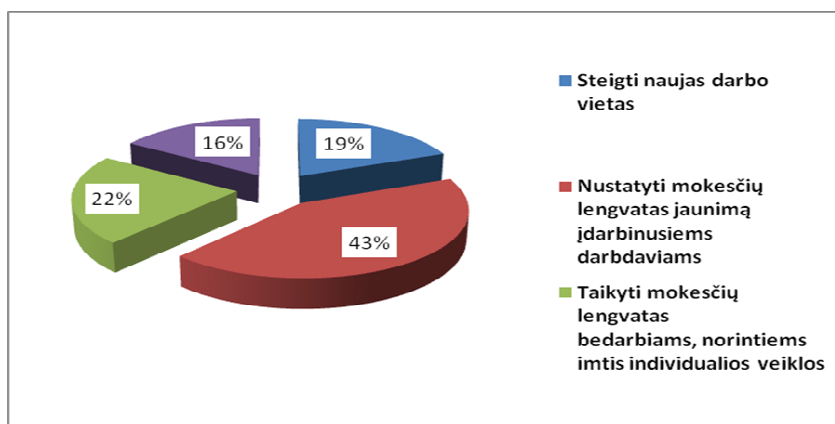

4 pav. Respondentų nuomonė dėl jaunų žmonių bedarbystės priežasčių Lietuvoje

Tyrimas atskleidė, kad ketvirtadalis (25 proc.) jaunimo respondentų ir 14 proc. respondentų darbdavių mano, kad valstybė turėtų prisiimti atsakomybę dėl jaunimo bedarbystės Lietuvoje. Antroje vietoje liko nuomonė, kad nepakankamai skiriama dėmesio specialistų paklausos ir pasiūlos tyrimams. Abiejų tipų

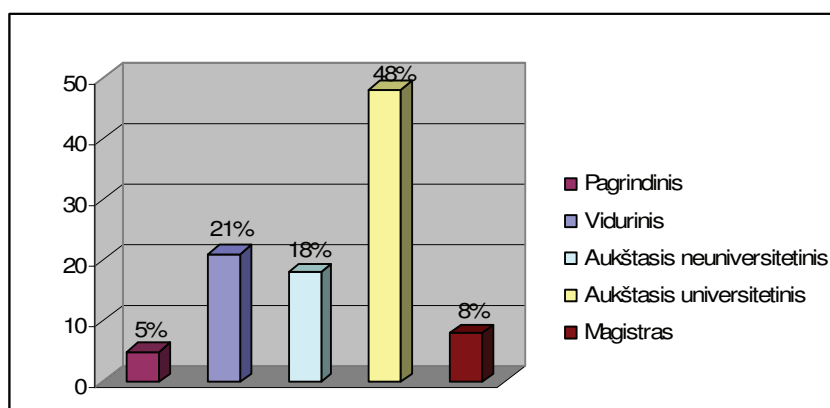
respondentų nuomonės sutapo dėl darbdavių nenoro priimti į darbą jaunus žmones (14 proc.).

Darbdavių prašėme teikti pasiūlymus, kaip mažinti jaunimo bedarbystę. Pasiūlymų pasiskirstymas pateiktas 5 paveiksle.

5 pav. Respondentų (darbdavių) pasiūlymai jaunimo bedarbystei mažinti Lietuvoje

Buvo svarbu sužinoti informaciją apie tyrime dalyvavusių respondentų turimą išsilavinimą (žr. 6 pav.).

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

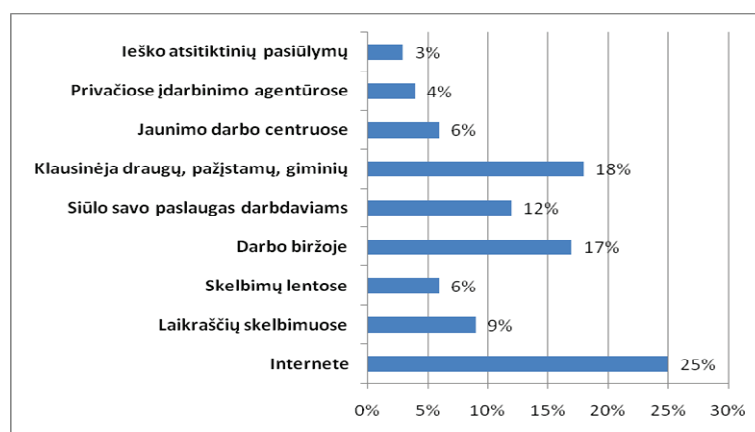
Tyrimas parodė, kad didelė dalis respondentų turėjo aukštąjį universitetinį ir neuniversitetinį išsilavinimą (66 proc.). Apklausa parodė, kad dauguma respondentų (73 proc.) turėjo specialybę, o 27 proc. jaunimo neturėjo kvalifikacijos. Tyrimas atskleidė respondentų norą įsidarbinti. Didžioji dalis respondentų (net 60 proc.) darbo ieško pagal turimą specialybę, atitinkamai 25 proc. ieško bet kokio darbo, kuris gali ir neatitikti jų kvalifikacijos, o likusieji (15 proc.) teigė nuolatos registruojantys darbo biržoje.

Buvo domimasi, ar respondentai sutiktų dirbti darbą, kuris neatitinka jų išsilavinimo ir specialybės. Remiantis tyrimo duomenimis, 59 proc. apklaustųjų teigė, kad net ir esant itin sudėtingoms darbo rinkos sąlygoms, nedirbtų darbo, kuris neatitinka jų specialybės, 24 proc. pasisakė, kad jiems tiktų darbas, kuris neatitinka jų išsilavinimo ar specialybės. Tik 17 proc.

teigė dirbsiantys tokį darbą iš dalies. Galime daryti išvadą, kad didžioji dalis jaunimo yra pakankamai pasyvūs bei nesiryžta imtis darbo, neatitinkančio jų turimo išsilavinimo ar specialybės ir neturi noro persikvalifikuoti ir įgyti paklausią specialybę.

Analizuojant gautus duomenis apie pragyvenimo šaltinius, pastebima, kad didžiąją dalį nedirbančio jaunimo išlaiko tėvai (52 proc.), 32 proc. respondentų teigė, kad jie yra savarankiški, t.y. išsilaikantys patys, o likusioji dalis – 17 proc. pažymėjo, kad gyvena iš bedarbio pašalpos.

Tyrimo buvo analizuojama, kokiais būdais respondentai ieško darbo (7 pav.). Daugiausia respondentų (25 proc.) darbo ieško per internetą. 18 proc. respondentų teigė ieškantys darbo per pažįstamus bei draugus, o 17 proc. ieško darbo teritorinėse darbo biržose.

7 pav. Būdai, kuriais respondentai dažniausiai ieškosi darbo

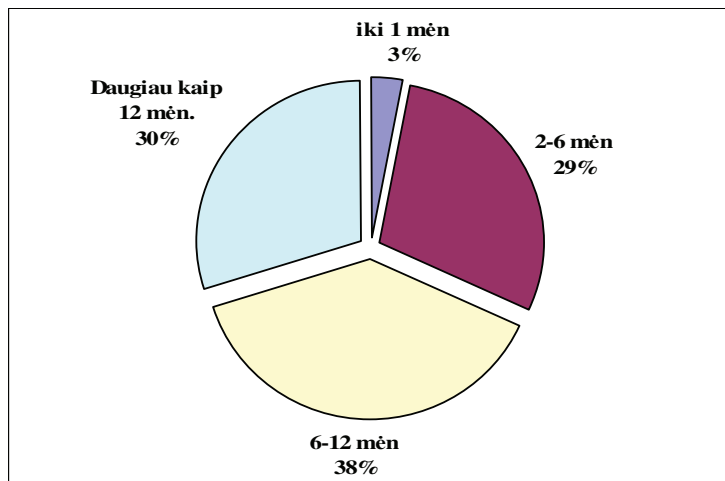
Tyrimo respondentai vertino darbo biržos veiklą. Dauguma respondentų kritikavo darbo biržos veiklą, teigdami, kad negavo jokių darbo pasiūlymų (68 proc.), 28 proc. pažymėjo, jog yra gavę darbo pasiūlymų, neatitinkančių jų kvalifikaciją ir tik 9 proc. pasi-

sakė, kad lankė kvalifikacijos kėlimo bei persikvalifikavimo kursus.

Buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę apie darbo biržos organizuotų kursų efektyvumą. Iš anketinės apklausos rezultatų galima teigti, kad dau-

gumai respondentų (66 proc.) darbo biržos siūlomi kvalifikacijos kėlimo kursai nepadėjo gauti naujo darbo. Priešingai jiems – 22 proc. teigė kursų dėka sulaukę pasiūlymų gauti naują darbą, o likusieji (12 proc.) pažymėjo, jog darbo pasiūlymo vis tik sulaukė, tačiau ne pagal kvalifikaciją.

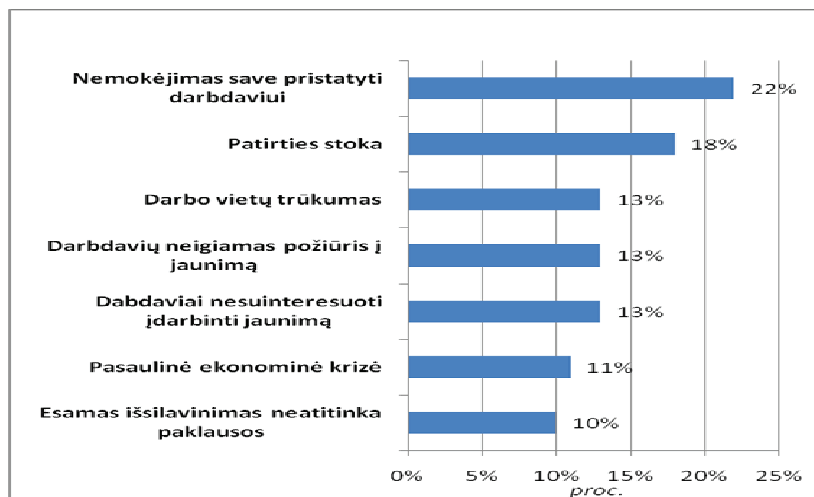
Buvo analizuojamas respondentų pasitenkinimas pokalbiu su darbdaviu. Paaikškėjo, kad net 49 proc. apklaustų jaunuolių pokalbiu su darbdaviu nebuvo patenkinti, 40 proc. teigė esą juo patenkinti, likusieji (11 proc.) pažymėjo, kad yra patenkinti tik iš dalies. 8 paveiksle pateikta diagrama, kurioje atspindėta respondentų darbo paieškos trukmė.

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo ieškojimo trukmę

Apibendrinus galima teigti, kad respondentų darbo paieškos trukmė yra labai nevienoda (8 pav.). Nors daugumai apklaustųjų (38 proc.) darbo paieška truko nuo 6 iki 12 mėn., bet trumpalaikių bedarbių (iki 1 mėn.) buvo vos 3 proc. respondentų.

Norint išsiaiškinti bendras tendencijas buvo paprašyta individualiai įvardinti asmeninę priežastį, dėl kurios nepavyksta įsidarbinti. Visgi, kaip pateikta 9 pav., akivaizdžiai matosi, kad respondentai jaučia savo negebėjimą tinkamai prisistatyti darbdaviui (35 proc.).

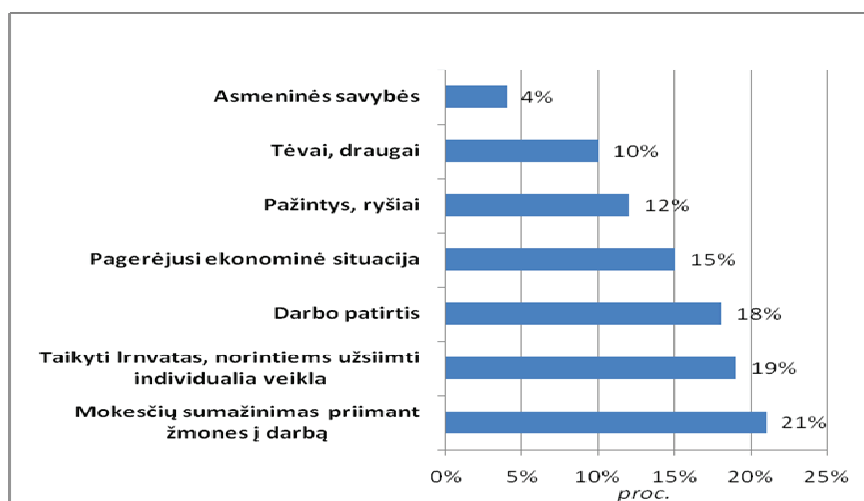

9 pav. Asmeninės neįsidarbinimo priežastys

22 proc. respondentų nurodė, jog šiandien jų nedarbą lemia maža darbo patirtis, 11 proc. respondentų nurodė pasaulinę krizę. Tik 10 proc. sugebėjo išvelgti savo asmenines priežastis. Pagrindine priežastimi jie

nurodė nepakankamą savo kvalifikaciją. Apibendrinant tyrimo rezultatus galime teigti, kad jaunimas dėl nedarbo linkęs ieškoti priežasčių aplinkoje, bet ne savyje.

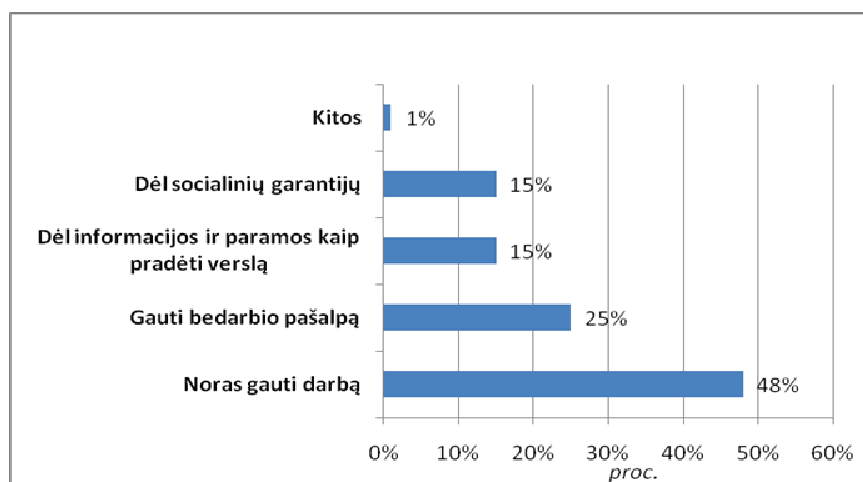

10 pav. Kas galėtų padėti jaunimui įsidarbinti?

Buvo tiriama apklaustųjų nuomonė, kas galėtų padėti jaunimui įsidarbinti (10 pav.). Tyrimas parodė, kad net 21 proc. pažymėjo, jog mokesčių sumažinimas darbdaviams priimant į darbą jaunos žmones galėtų labiausiai padėti jaunimo įsidarbinimui. Buvo pateiktas kitas siūlymas (19 proc.) – taikyti mokesčių lengvatas ir teikti subsidijas bedarbiams, norintiems

imtis individualios veiklos. 18 proc. respondentų manė, kad didesnė turima darbo patirtis padėtų susirandant naują darbą, ir tik 4 proc. respondentų paminėjo asmenines savybes.

Atliktame tyrime buvo analizuojamos priežastys, kodėl respondentai kreipiasi į darbo biržą (žr. 11 pav.).

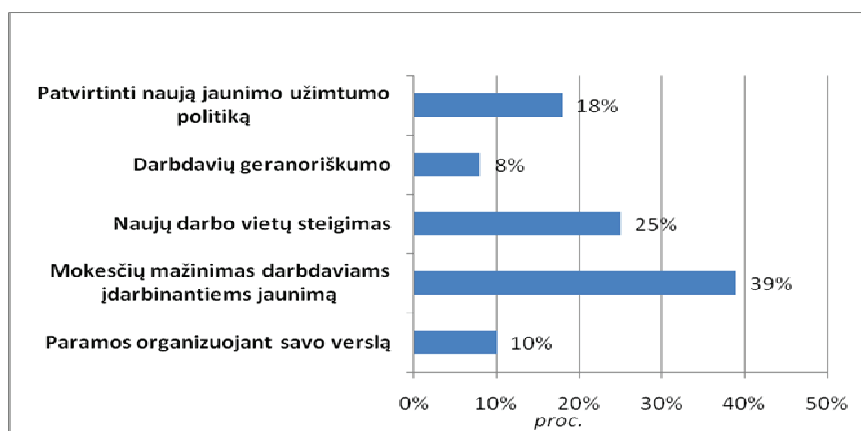

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal priežastis, lėmusias jų kreipimąsi į darbo biržą

Daugiausia respondentų pagrindine priežastimi, lėmusia jų kreipimąsi į darbo biržą, nurodė norą gauti darbą (48 proc.). 25 proc. pažymėjo, kad kreipėsi į darbo biržą vien tik dėl bedarbio pašalpų, 15 proc. apklaustųjų teigė, kad naudojosi darbo biržos paslaugomis, tikėdamiesi konsultacijų bei paramos pradedant savo verslą, o likusieji (11 proc.) – dėl socialinių garantijų ir privalomojo socialinio draudimo. Galime daryti išvadą, kad daugiausia jaunimas kreipiasi į darbo

biržą dėl pagrindinės jos funkcijos – pagalbos ieškant darbo. Tyrimas parodė, kad daugiau nei pusė respondentų (56 proc.) teigė ieškantys darbo itin aktyviai, 29 proc. nurodė, kad darbo ieškojo pasyviai, 15 proc. – iš dalies.

Atsakymų į klausimą, ko labiausiai reikėtų, kad pagerėtų jauno bedarbio įsidarbinimo galimybės, analizė pateikta 12 paveiksle.

12 pav. Respondentų siūlymai jaunų bedarbių įsidarbinimo galimybių gerinimui

Atliktas tyrimas parodė, kad dauguma (39 proc.) apklaustųjų mano, jog jaunų bedarbių įsidarbinimo galimybių pagerinimui svarbiausia reikėtų sumažinti mokesčius darbdaviams, kurie priima jaunus iki 24 metų žmones. 25 proc. teigė, kad įsidarbinti padėtų naujų darbo vietų steigimas. Nemaža dalis respondentų yra įsitikinę, kad pagelbėtų realios jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politikos priėmimas. Mažiausiai respondentų pasisakė apie paramą organizuojant savo verslą bei apie darbdavių geranoriškumą.

Išanalizavus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog respondentų atsakymai pasidalino gan po lygiai. 49 proc. teigė, kad darbo birža jiems suteikė visą reikiamą informaciją, 42 proc. apklaustųjų pasisakė, negavę visos juos dominančios informacijos, likusieji 9 proc. pažymėjo esą patenkinti iš dalies. Apibendrinus rezultatus galima teigti, kad daugiau kaip pusė respondentų negavo visos juos dominusios informacijos iš darbo biržos. Darbo biržai reikėtų tobulinti savo siūlomų konsultacinių paslaugų kompleksą, skirtą jaunimui.

Buvo svarbu sužinoti, ar respondentus tenkina informacijos apie laisvas darbo vietas pateikimo būdai.

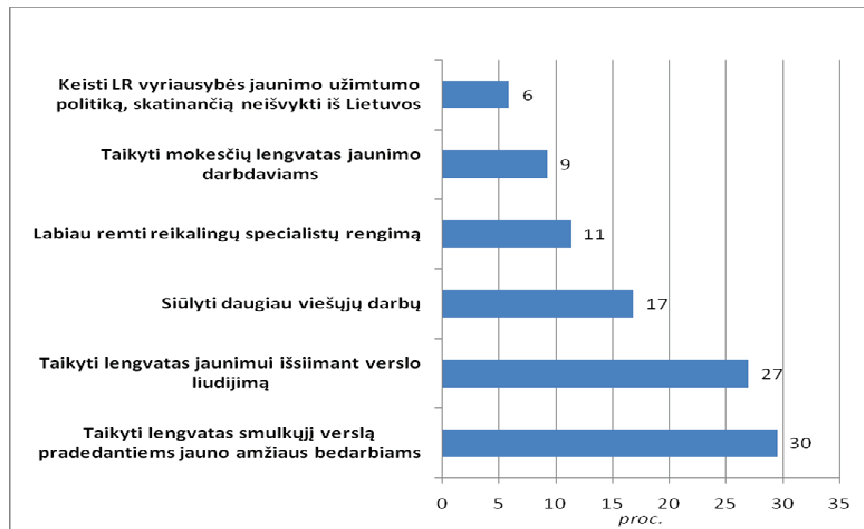
Rezultatai rodo, kad 42 proc. apklaustųjų tenkino informacijos apie laisvas darbo vietas pateikimo būdai, 35 proc. respondentų nurodė, kad jie jų netenkina,

13 proc. pažymėjo, kad informacija yra ribota, likusieji (10 proc.) teigia, kad darbo birža nėra suinteresuota jaunų žmonių įdarbinimu. Kaip matome iš gautų rezultatų, tarp respondentų nėra vieningos nuomonės.

Besitęsianti gyventojų, ypač jaunimo emigracija į užsienį, paskatino pasidomėti, koks yra respondentų požiūris apie jaunimo emigraciją į užsienį. 60 proc. respondentų laikėsi vieningos neigiamos nuomonės apie jaunimo emigraciją į užsienį. Tik 27 proc. apklaustųjų emigraciją vertina teigiamai, o likusieji (13 proc.) teigia, kad nėra kitos išeities.

Tyrėme, ką jaunimas ruošiasi daryti, jeigu per 6 artimiausius mėnesius negaus darbo. Dauguma respondentų į savo ateitį žiūri optimistiškai bei teigia, kad, jeigu per artimiausius 6 mėn. negaus darbo, ketina pradėti savo verslą (52 proc.). 27 proc. apklaustųjų ketina nuleisti rankų bei toliau bandyti ieškoti darbo, 21 proc. teigė emigruosią į užsienį.

Respondentų buvo paklausta, ar tenkina juos jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politika Lietuvoje. Nustatyta, kad daugumos (54 proc.) respondentų netenkina dabartinė Lietuvos jaunimo užimtumo bei darbo rinkos politika. Tik 19 proc. buvo ja patenkinti, 16 proc. nurodė, kad yra patenkinti iš dalies, o likusieji (11 proc.) neturėjo nuomonės.

13 pav. Respondentų pasiūlymai jaunimo bedarbystei Lietuvoje mažinti

Tiriant galimas bedarbystės mažinimo priemones buvo bandyta išsiaiškinti respondentų nuomonę (žr. 13 pav.). Apžvelgus gautus anketinio tyrimo rezultatus, respondentai pasiūlė šias priemones bedarbystei mažinti:

- keisti Lietuvos Vyriausybės jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politiką, skatinant jaunimą neišvykti arba grįžti į Lietuvą iš užsienio;
- nustatyti mokesčių lengvatas jaunimo darbdaviams;
- reikėtų ruošti paklausių specialybių specialistus;
- siūlyti daugiau viešųjų darbų;
- taikyti lengvatas jaunimui išsiimant verslo liudijimą;
- taikyti lengvatas smulkųjų verslą pradėjantiems jauniems bedarbiams.

Išnagrinėjus darbdavių pateiktus atsakymus į anketos klausimus, galima apibendrinti jų požiūrį į jaunimo darbą įmonėse ir jų įdarbinimo galimybes. Tyrimas parodė, kad darbdaviai yra linkę į darbą priimti jaunus žmonis. Kadangi dauguma respondentų (52 proc.) teigia, jog sunku rasti tinkamus reikiamo išsilavinimo darbuotojus, todėl daugelis (95 proc.) darbdavių pageidautų bendradarbiauti su mokymo įstaigomis rengiant specialistus jų įmonėms. Net 65 proc. apklaustų darbdavių teigia, jog jaunimo nedarbo problema sumažėtų, jeigu valstybė taikytų įvairias mokesčių lengvatas ir taip skatintų darbdavius priimti į darbą jaunus specialistus.

Vienas pagrindinių tyrimo tikslų buvo išsiaiškinti Lietuvos darbo biržos veiklos efektyvumą jaunimo bedarbių požiūriu. Daugumos respondentų nuomonė buvo neigiama. Ją sąlygojo keletas faktų: net 68 proc. respondentų teigė, kad nėra gavę nei vieno darbo pasiūlymo iš LDB, daugiau nei pusė apklaustųjų (54 proc.) nurodė, kad nėra lankę LDB siūlomų kvalifikacijos

kėlimo kursų. Juos lankė tik 22 proc. respondentų, daugelis jų (66 proc.) liko kursais nusivylę, kadangi darbo susirasti tai nepadėjo. Net 42 proc. apklaustųjų teigė, kad iš darbo biržos negauna visos jiems reikiamos informacijos, o paklausti, ar juos tenkina darbo biržos teikiamų paslaugų kokybė – didžioji dalis (46 proc.) teigė, kad netenkina.

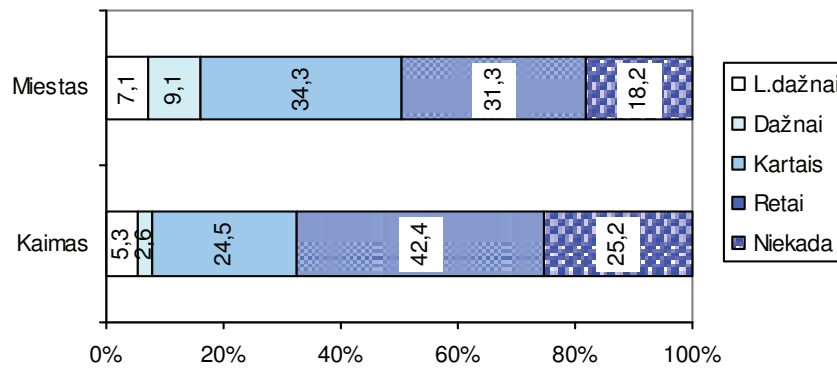
Analizuodami priežastis, dėl kurių jaunieji bedarbiai kreipiasi į darbo biržą buvo nustatyta, jog nemaža dalis jaunimo (28 proc.) nėra suinteresuoti ieškotis darbo, kadangi gauna bedarbio pašalpą. Tik 49 proc. respondentų pasisakė, kad pagrindinė priežastis yra noras gauti darbą. Įvardijant pagrindines jaunimo nedarbo priežastis, dominavo dvi pagrindinės nuomonės – tai nemokėjimas save pristatyti darbdaviui bei darbo patirties stoka.

3. Bedarbystės socialinės pasekmės

Teoriniu požiūriu buvo išanalizuotos ilgos bedarbystės socialinės pasekmės ir socialinė aplinka, kuri formuoja žmogaus požiūrį į motyvą įgyti specialybę, kelti kompetenciją, t. y. visa tai, kad jauni žmonės būtų verslūs ir konkurencingi. Ilgalaikė bedarbystė sukelia daug socialinių, demografinių, kriminogeninių, psichologinių problemų. Sumažėjus šeimų pajamoms, neturintys darbo šeimų nariai patiria nervinę įtampą. Pastebimas gimstamumo mažėjimas. Daugėja piktnaudžiaujančių alkoholiu ir emigruojančių. Jaunų žmonių polinkis į žalingus įpročius ir pasekmės prie jų pripratus yra išanalizuotos ir Lietuvos, ir užsienio autorių darbuose (Zaborskis ir kt., 2009; Babachinaitė ir kt., 2005; Davies, Quinlivan, 2006; Bulotaitė, 2010; Dambrauskienė ir kt., 2010; Fougere, Kramarz, Pouget, 2009). Kadangi ilgalaikiai žalingi įpročiai mažina žmogaus norą kokybiškai užsiimti darbine veikla, darosi įtempti santykiai šeimoje, padidėja kriminogeninis indeksas (Fougere, Kramarz, Pouget, 2009).

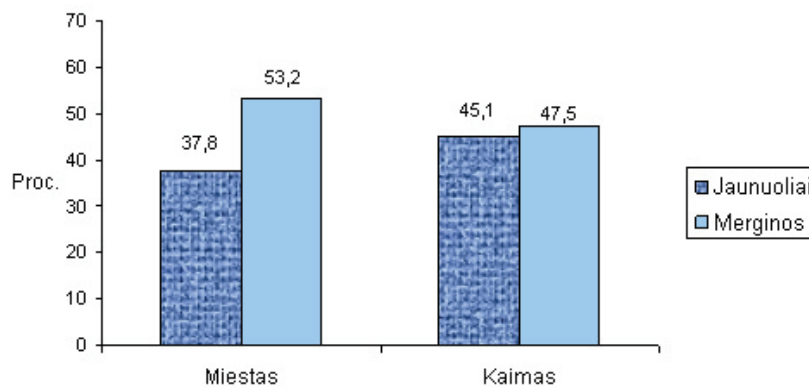
Siekiant išsiaiškinti žalingų įpročių paplitimą tarp jaunimo, buvo atlikta Lietuvos kaimo ir miesto jauni-

mo anketinė apklausa apie žalingus įpročius. Apklausoje dalyvavo 250 kaimo ir miesto jaunų žmonių.

14 pav. Alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas mieste ir kaime

Alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas mieste ir kaime skyrėsi statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$). Kaip pateikta 14 paveiksle mieste buvo daugiau vartojančių alkoholinius gėrimus labai dažnai ar dažnai (16,2 proc.), o kaime buvo daugiau atsakiusių, kad vartoja retai arba nevirtoja (67,6 proc.).

15 pav. Smalsumo įtaka, bandant alkoholinius gėrimus

Respondentai dažniausiai nurodė, kad vartoti alkoholinius gėrimus juos paskatino smalsumas (15 pav.). Ir miesto, ir kaimo gyventojų dalis, pažymėjusi šią priežastį, buvo panaši (apie 47,5 proc. ir 46,5 proc., atitinkamai). Šiek tiek labiau smalsumas paveikė merginas nei jaunuolius. Kita dažniausiai nurodyta priežastis, paskatinusi pabandyti alkoholinius gėrimus, buvo draugai. Draugai paskatino 40–42,6 proc. mieste gyvenančių 13–18 m. amžiaus jaunuolių pabandyti vartoti alkoholinius gėrimus. Kaime gyvenantiems tik vyresniems (16–18 m.) respondentams buvo svarbus draugų paskatinimas. Galima prognozuoti, kad bedarbystės atveju draugų įtaka alkoholio vartojimui gali būti padažnėjusio alkoholizmo priežastimi, nes neturintieji darbo turi daugiau laisvo laiko, kurį praleidžia su draugais.

Gerai žinoma, kad darbdaviai pageidauja darbuotojų, neturinčių žalingų įpročių. Deja, alkoholiu ir rūkymu susigundo vis jaunesni žmonės. Todėl būtina

jaunus žmones sudominti tokia veikla, kuri skatintų verslumą, konkurencingumą, sveiką gyvenseną ir pan. Viena iš tokių priemonių galėtų būti kaimo jaunimo įtraukimas į edukacines verslumo ugdymo programas naudojant informacines technologijas, inovatyvų mąstymą skatinančias programas (Bajorūnienė ir kt., 2010). Kompiuterinių verslo žaidimų bei įvairių modeliavimo priemonių taikymas leis jaunimui ankstyvoje jaunystėje geriau suprasti valstybės valdymą, finansus, mokesčių sistemą, o taip pat įgyti komandinio darbo įgūdžių ir gebėti pasidaryti verslo planą.

Apibendrinant trijų jau įvykusių J. P. Aleksos tarptautinių konferencijų mokslines diskusijas, išryškėjo, kad kaimo jaunimo bedarbystę sumažintų alternatyvių veiklų populiarinimas (Jasaitis, Kriaučiūnienė, 2010) ir kultūrinio kapitalo kaupimas, nes „kultūrinis kapitalas kuria kultūrinę vertybę ir gamina kultūrinę produkciją, skatina žmonių supratimą ir mąstymo kaitą“ (Lapėnienė, Merkys, 2009).

Išvados

1. Užimtumo politika Europos Sąjungoje bei Lietuvoje yra nukreipta į labiausiai socialiai pažeidžiamų bedarbių grupių (jaunimo, ilgalaikių bedarbių, iš darbo rinkos iškritusių, neįgalųjų bei kitų asmenų) nedarbo problemų sprendimą ir užimtumo tarnybų paslaugų kokybės bei prieinamumo didinimą. Pagrindinis ir efektyviausias užimtumo politikos įgyvendinimo instrumentas yra aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Išskiriamos svarbiausios aktyvios darbo rinkos programos: viešųjų darbų organizavimas; paskolų bedarbiams savo verslui įsteigti suteikimas; socialiai pažeidžiamų asmenų ir invalidų įdarbinimas; bedarbių pirminis mokymas; kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas; darbo pasiūla ir paieška; darbo vietų išsaugojimas; užimtumo rėmimas.

2. Išnagrinėjus Lietuvos darbo rinkos situaciją 2005–2010 metais išryškėjo, kad nuo 2005 iki 2007 m. buvo pastebimas laipsniškai mažėjantis nedarbas, o 2008–2010 m. padėtis vėl pablogėjo. Nedarbas nuolat augo daugelyje šalies regionų. Jaunimo nedarbo problema yra viena iš opiausių darbo rinkoje, kadangi jaunų žmonių užimtumas toliau mažėja. Šiuo metu kas trečias jaunuolis iki 24 metų Lietuvoje neturi darbo. Pagrindiniai veiksniai, lemiantys jaunimo nedarbą: darbo patirties stoka, darbdavių nenoras rizikuoti darbo rezultatais, priimant jaunus, nepatyrusius žmones, taip pat besikeičianti šalies ekonominė padėtis.

3. Atlikus jaunųjų bedarbių anketinį tyrimą bei palyginus gautus rezultatus su darbdavių apklausos rezultatais nustatyta, kad tyrimų rezultatai yra labai panašūs. Iš jų paaiškėjo pagrindinės jaunimo nedarbo priežastys: nemokėjimas prisistatyti darbdaviui, patirties stoka bei darbo neatitinkanti specialybė ar išsilavinimas. Tyrimai parodė, kad Lietuvoje vykdoma jaunimo užimtumo ir darbo rinkos politika turi būti tobulinama, kadangi ja nėra patenkinti nei bedarbiai jaunuoliai, nei darbdaviai. Ypač neigiamai respondentai vertina svarbiausios šalies darbo rinkos politiką įgyvendinančios institucijos – Lietuvos darbo biržos veiklą. Pagrindinė respondentų nusiskundimų priežastis yra ta, jog LDB per daug dėmesio skiria bedarbių registravimui ir nedarbo draudimo išmokų mokėjimui, o per mažai – konkretaus bedarbio darbo paieškai ir įdarbinimui.

Atlikus jaunųjų bedarbių bei darbdavių apklausas, galima teigti, kad:

- Vyriausybė turi parengti realias jaunimo užimtumo programas, kurios stabdytų jo emigraciją;
- nustatyti mokesčių lengvatas darbdaviams, įdarbinantiems jaunimą iki 24 metų amžiaus;
- mažinti nedarbo draudimo išmokas;
- peržiūrėti teritorinių darbo biržų funkcijas ir pertvarkyti darbo biržos sistemą, susiejant darbo biržos darbuotojų atlyginimą su įdarbinimo

rezultatais. Darbo birža turi keisti savo veiklos kryptį: užuot didžiąją savo veiklos dalį skyrusi pasyviai bedarbių registravimui ir bedarbių šelpimui, ji turėtų pereiti prie visuomenės skatinimo sistemingai kelti savo profesinę kompetenciją ir taikytis prie darbo rinkos reikalavimų (Jasaitis, 2010).

- aukštosios mokykloms būtina prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių ir lanksčiau reaguoti į verslo pokyčius.

4. Tyrimo rezultatai rodo, kad jaunimo polinkis į žalingus įpročius panašus tiek kaime, tiek ir mieste. Prevencine priemone gali būti kaimo jaunimo ugdymo per informacines technologijas modelio įdiegimas. Tai įdiegus, jauni žmonės bus geriau informuoti, sustiprės kaimiškujų bendruomenių ryšiai, jos taps atviresnės, žinomesnės, bus galima sėkmingiau dirbti socialiniuose tinkluose. Panaudojus verslo proceso modeliavimo priemones ir metodinę medžiagą, jaunieji bendruomenių nariai galėtų išnagrinėti pasirinktos verslo idėjos pagrįstumą ir paruošti verslo planus. Tai skatintų norą pradėti savo verslą.

Literatūra

1. Bajorūnienė, I. S., Christauskas Č., Patašienė, I., Pievaitienė, A. (2010). Lifelong distance learning for unemployed elderly people through cooperation between nongovernment organizations and university. *VIII Scientific conference "Management and engineering"*. Sozopol, Bulgaria, p. 5–10.
2. Bajorūnienė, I. V., Patašienė, I., Žitkienė R. (2010). Pilietinės kaimo visuomenės ugdymas per informacines technologijas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (19), p. 69–79.
3. Bajorūnienė, I. S. (2006). The role of IT and education programs as human factors for small and medium-sized business. *Proceedings of international conference Business Development possibilities in the new European area*, p. 1–9.
4. Bajorūnienė, I. S., Patašienė, I.; Kazakevičiūtė, A. (2006). Integracijos į darbo rinką sprendimas taikant šiuolaikines technologijas. *Vadyba*, 2 (9), p. 5–10.
5. Babachinaitė, G., Paulikas, V. (2005). Nedarbas ir nusiikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų. *Jurisprudencija*, 74 (66), p. 66–74.
6. Bulotaitė, L., Baltrušaitytė, R. (2010). Studentų alkoholio vartojimo lūkesčiai. *Visuomenės sveikata*, 1 (48), p. 83–89.
7. Cartmel, F., Furlong, A. (2000). *Youth unemployment in rural areas*. Social Research in Transport (SORT) Clearinghouse.
8. 2011 metų darbo rinkos tendencijos. Prieiga per internetą: <<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Tendencijos/UserDispForm.aspx?ID=42>>.
9. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Lietuvos darbo birža. Prieiga per internetą: <<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/Paslaugos/Puslapiai/Aktyviosdarborinkospolitikospriemones1.aspx>>.

10. Dambrauskienė, A., Veryga, A., Klumbienė, J., Petkevičienė, J. (2010). Suaugusių Lietuvos gyventojų rūkymo įpročiai 1994–2008 metais, atsižvelgiant į lytį, amžių. *Visuomenės sveikata*, 1 (48), p. 38–43.
11. Davies, A., Quinlivan, G. (2006), A Panel Data Analysis of the Impact of Trade on Human Development, *Journal of Socioeconomics*, 35 (5), p. 868–876
12. Grabauskas, V., Klumbienė, J., Petkevičienė, J., Dregval, L., Kinderytė, G., Šačkutė, A. et al. (2003). *Health behaviour among adult population of Lithuania* (p. 5–61). Kauno medicinos universitetas, Lietuva, Nacionalinis visuomenės sveikatos institutas, Suomija.
13. Darbo rinkos prognozė 2011 metams. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Documents/Prognoze_2011.pdf>.
14. *Darbo rinkos analizė ir pasiūlymai darbo jėgos trūkumo problemai spręsti, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros prognozę 2008–2015 metams.* (2007). Kaunas.
15. Ditch and Roberts. (2002). *Integrated approaches to active welfare and employment policies*. European Foundation: Dublin.
16. ES siūlo veiksmus sprendžiant užimtumo klausimus. Apie Lietuvos narystę Europos Sąjungoje. Prieiga per internetą: <<http://www.euro.lt/lt/naujienos/apie-lietuvos-naryste-europos-sajungoje/naujienos/5241/>>.
17. ES siūlo veiksmus sprendžiant užimtumo klausimus. Prieiga per internetą: <<http://www.euro.lt/lt/naujienos/apie-lietuvos-naryste-europos-sajungoje/naujienos/5241/>>.
18. EU's worst unemployment in Spain and Latvia. Prieiga per internetą: <<http://www.empirechronicles.co.uk/2010/01/08/eus-worst-unemployment-in-spain-and-latvia>>.
19. Euro area unemployment rate up to 10.0%. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08012010-AP/EN/3-08012010-AP-EN.PDF>.
20. Fougere, D., Kramarz, F. and Pouget, J. (2009). Youth unemployment and crime in France. *Journal of the European Economic Association*, 7, p. 909–938.
21. Gruževskis, B., Okunevičiūtė-Neverauskienė, L. (2009). *Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
22. Jasaitis, J. (2010). *Vieninga gyvybinė erdvė. 3-oji Jono Prano Aleksos tarptautinė mokslinė konferencija „Šiuolaikinio kaimo vizija“*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
23. Jasaitis, J., Kriaučiūnienė, A. (2010) Alternatyvios veiklos plėtra kaimiškose vietovėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (19), p. 75–84.
24. Lapėnienė, A., Merkys, G., Vaikų kultūrinio kapitalo skirtumai urbanizuotose ir neurbanizuotose Lietuvos vietovėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (16), p. 221–228.
25. Lietuvos darbo rinka skaičiais. Prieiga per internetą: <<http://www.losdarbdb.lt/Informacija/Apie/Documents/Lietuvos%20darbo%20rinka%20skaičiai%202004-2010.pdf>>.
26. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas. (2005). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259067>.
27. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos strateginiai tikslai. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/idex.php?-1676796856>>.
28. Ratkevičienė, V. (2010). Lietuvos kaimas ekonominės krizės sąlygomis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (19), p. 119–128.
29. Socialinės apsaugos plėtotės ir užimtumo ekonominių veiksnių strategija. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/Posed_medz/2009/090916/37.pdf>.
30. Strateginis Lietuvos darbo biržos tikslas. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/TDB/Sirvintos/Paslaugos/Puslapiai/Ieskantiems_darbo.aspx>.
31. Užimtumo rėmimo įstatymas. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279173&pquery=&ptr2=>>.
32. Zaborskis, A., Šumskas, L., Žemaitienė, N., Grabauskas, V., Veryga A., Petkevičius, R. (2009). Lietuvos moksleivių rūkymas ir jo paplitimo pokyčiai 1994–2006 m.. *Visuomenės sveikata, Medicina*, 45 (10), p. 798–806.
33. Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis. (2010). Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Prieiga per internetą: <<http://www.zum.lt/documents/Mokslas-mokymas/ZK.pdf>>.

Bajorūnienė, I. S., Patašienė, I., Žitkienė, R., Zaburaitė, D., Bieliūnaitė, E., Stanionytė, S.

Unemployment of Rural Youth and its Consequences

Summary

The analysis of differences of social development between urban and rural populations must take into account that in Lithuania the rural population is large, although not as large as urban population. Similar situation is observed in many other EU countries (for example, 66.8 per cent of Swedish population is rural, as is 50.6 per cent Finnish population), but the difference is that majority of Lithuania's rural population works in country, while majority of rural population in other EU countries works in towns and cities. At the moment in Lithuania more than 30 per cent of po-

pulation lives in the country, but more than 60 per cent of them work in agriculture, as compared with 26 per cent in Estonia or 8 per cent in Sweden. The social developments resulted in increase of criminal activity rate of rural population. Usually this rate is lower for rural population. At the moment it is one-fifth lower than the criminal activity rate of urban population. Crimes are considered to be related to bad habits thus it seems reasonable to analyze both distribution of bad habits and their reasons, while researching social development. In year 2009 there were 1.4 times more

rural people of age 60 or higher, than there were children of age 14 or less, while in year 2001 the same ratio was just 1.1. This index is especially high in rural municipalities in south and north-east of Lithuania. Although economic and social environment in rural municipalities is worse than in the towns or cities, the willingness to live in rural areas near the towns and cities is observed nonetheless.

Nowadays many scientists give attention to the fact that majority of Lithuanian youth connect their future hopes with Europe. Specific difficulties of transitional period and peculiarities of Lithuanian economic system give less possible choices to the youth. Youth makes about 22 per cent of Lithuanian population, thus it is important to discourage them from leaving Lithuania. The result of emigration is "brain drain" which, in turn, does inhibit the economic development of Lithuania. The sociologists note specific problems as loss of the state from unemployment of the young potential workers that do not contribute to the gross domestic product, the need to support the unemployed and the incarcerated, loss of potential taxes. It is estimated that unemployment of 50 thousand young people on average loses more than 4 millions litas per a year. Such facts demand a deeper analysis of youth unemployment.

Research objective: to analyze the problems of rural youth unemployment and social consequences of it.

Research tasks:

1. To analyze the main reasons for unemployment in Lithuania in year 2010.
2. To discuss the position of young unemployed in Lithuanian labour market.
3. To perform a survey of the employment services for the youth and bad habit distribution.
4. To analyze the main social consequences of unemployment.

Research methods: analysis of scientific literature, analysis of strategic documents of European Union and Lithuanian Government analysis of law, statistical analysis of data, survey, comparative analysis.

Survey data has been analyzed using SPSS data analysis software package.

This paper analyzes the problems of youth unemployment, trends of distribution of bad habits among the youth.

The paper proposed the use of the model of improving youth entrepreneurship using information technologies. It is proposed to use information and communication technologies to help rural communities to solve the problems considered in this paper (Bajorūnienė, Patašienė and Žitkienė, 2010). The authors hope that this will improve the possibilities to decrease the social exclusion and to help the rural youth to become good citizens and encourage their members to start their own business.

The comparison of the results of the survey of unemployed youth and the results of the survey of employees has shown that the results are very similar. They show the main reasons for youth unemployment: insufficient ability of potential worker to present oneself to the potential employee, lack of experience, the specialty or education that does not correspond to the intended work.

The bad habits of the youth appear to be similar both in rural population and urban population. The authors consider that a reasonably good preventive measure for the rural youth might be a deployment of the model of educating the rural youth using information technologies. That might make the rural youth better informed, improve the links between the rural communities, make those communities more open and better known, improve the use of social networks. Use of business process modeling measures might help the members of communities to check their business ideas, prepare the business plan and encourage them to start their own business.

The authors consider that the situation calls for the complex integrated educational programs helping the potential entrepreneur to understand the economic processes and advantages of use of information and communication technologies. It might also encourage the rural population to start alternative agricultural business projects with their social partners. Popularization of alternative activities can also help to reduce rural youth unemployment (Jasaitis, Kriaučiūnienė, 2010). It seems probable that it would create better conditions to decrease the social divide.

Keywords: the unemployed, labor market, social divide, innovative services, youth employment policy.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2011 m. rugsėjo mėn., priimtas 2011 m. gruodžio mėn.

The article has been reviewed.

Received in September 2011; accepted in December 2011..